

การสื่อสารทางการเมือง POLITICAL COMMUNICATION

¹พระสังวณ เขมปณโณ (สายเนตร), ²พระสิริชัย ธรรมจากร (สายสิงห์)

³สมนึก จันทร์โสภา และ ⁴ศราวุธ ขันธวิชัย

¹Phra Sangwan Kamapanyo (Salnet), ²Phra Sirichai Thammacharo Saising,

³Somnook Chandsoda and ⁴Sarawut Khanthawichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹sangwansainet19@gmail.com

Received July 10, 2022; Revised November 2, 2022; Accepted December 1, 2022

บทคัดย่อ

ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง มีองค์ประกอบด้วยสถาบันทางการเมืองต่างๆ เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ ระบบราชการ หรือกลุ่มมวลชนอื่นๆ ที่สามารถเชื่อมประชาชนเข้ากับผู้นำได้ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ อาจมีโครงสร้างที่ถาวร หรือกึ่งถาวรก็ได้และอาจไม่จำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ติดต่อกัน ด้วยช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย แนวทางพัฒนาบทบาทสื่อมวลชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับแนวทางพัฒนาสื่อมวลชนควรจะเริ่มต้นจากด้านการบริหารจัดการภายในองค์กรที่เกี่ยวข้อง โดยองค์กรสื่อมวลชนควรจะต้องเป็นอิสระจากรัฐบาล ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจทุนเจ้าของสื่อหรือทุนทางการเมือง มีการพัฒนาบุคลากรภายในองค์กร ให้มีความรู้ความสามารถ ในงานข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ และต้องยึดถือการทำให้ประโยชน์ของ

¹ อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴ อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ส่วนรวมเป็นหลัก และไม่ใช้เสรีภาพที่มีในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนในการปลุกระดม ใช้ความรุนแรง ด้วยการบิดเบือนข้อเท็จจริงขณะที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน จะต้องทำหน้าที่ กำกับดูแลเรื่องจรรยาบรรณ จริยธรรม คุณธรรมของสื่อมวลชน ด้วยการไม่ให้ร้ายผู้อื่น หรือละเมิดสิทธิของผู้อื่นที่ชัดเจน เพื่อคุ้มครองผู้เกี่ยวข้อง และมีความพร้อมที่จะตรวจสอบสื่ออย่างจริงจัง

คำสำคัญ: การสื่อสาร, การเมือง

Abstract

Channels of political communication include various elements of political institutions such as political parties, interest groups, bureaucratic system, or other mass media that are able to link the people and political leaders. These organizations may have permanent or semi-permanent structures and they may not continuously perform their duties in political communication. Through various channels of communication, the guidelines for developing the roles of mass media for promoting political participation should begin from internal management of related organizations specially mass media organizations that must be free from control of the government. They must neither be under the capital powers of media themselves nor political capitalists. Competency of media personnel should be regularly developed specially in political news publications and they must commit themselves only for the public interest. Freedom of mass media should not be abused for mobilizing violence by means of distorted information. Professional mass media organizations must monitor their ethics and morality with neither harming nor violating others but protecting all related parties and they must also be well prepared to conscientiously check all their media.

Keywords: Communication, Politics

บทนำ

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันสามารถพิจารณาได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคม สำคัญการสื่อสารทางการเมืองไทยนั้นได้มีการนำเอากระบวนการสมัยใหม่ มาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กันทางการเมือง นั่นก็คือการใช้เครือข่ายบนโลกอินเทอร์เน็ต และสังคมออนไลน์เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นการใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) ไลน์ (Line) กระดานสนทนา (Web board) และการส่งต่อจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (Forward Mail) หรือแม้กระทั่งการส่ง คลิปวิดีโอเพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางเว็บไซต์ยูทูบ (www.Youtube.com) ที่ต่างฝ่ายต่างก็จะมี การนำเสนอ มุมมองและข้อมูลที่สนับสนุนฝ่ายของตนเองว่ามีความถูกต้องเสมอ รวมทั้งการใช้ VDO link, Phone-in ในการต่อสู้และโต้ตอบเพื่อแย้งชิงพื้นที่ในการนำเสนอข้อมูลที่สนับสนุนฝ่ายของตนเอง ตลอดจนการสร้างวาทกรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็น “ไพร่กับอำมาตย์” หรือศัพท์ที่สื่อความหมายทางการเมืองของพรรคการเมือง เช่น “แลนด์ไลน์” เป็นต้น มองให้เห็นชัดเจนด้านพื้นที่ทางการเมืองของกลุ่มการเมือง นอกจากเป็นพื้นที่บนท้องถนนแล้ว ยังมีการเปิดพื้นที่สาธารณะทางอินเทอร์เน็ตที่ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน และการแสดงความคิดเห็น เกิดเป็นชุมชนออนไลน์ที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ มีทั้งการแสดงตัวตนที่แท้จริงที่มีสมาชิกหลากหลายทุกเพศทุกวัย ทุกเชื้อชาติศาสนา ทุกระดับการศึกษา ทุกสาขาอาชีพ และทุกกลุ่มสังคมย่อย เป็นต้น ซึ่งสมาชิกเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องมีการพบปะปฏิสัมพันธ์กันแบบซึ่งหน้าโดยตรงก็ได้ เพียงแต่มีแนวความคิดหรือวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน และรวมตัวกันทางชุมชนออนไลน์

ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งนี้ เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ในสังคมได้ ในทำนองเดียวกันการสื่อสารทางการเมืองเองก็เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ก็อาจจะก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมือง จะทำให้รัฐบาล

สามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชน และสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างถ้วนทั่ว เสรี วงษ์มณฑา (2537), กล่าวถึงการสื่อสารที่มีผลต่อระบบการเมือง ดังนี้

1. เป็นการสร้างทัศนคติทางการเมือง การพูดคุย การเผยแพร่ การประชุม การอบรม การแจกใบปลิว การติดป้ายประกาศ การแจกแผ่นพับ ข่าว และบทความทางวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร สามารถที่จะช่วยสร้างสำนึกทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และทัศนคติทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้ การให้ข่าวสารเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาล เหตุผลของการออกกฎหมาย การออกนโยบาย การกำหนดโครงการต่างๆ ขึ้นมาจะทำให้ประชาชนรู้จักรัฐบาลดีขึ้น เข้าใจรัฐบาลดีขึ้น และยอมรับรัฐบาลได้มากขึ้นข่าวคราวเกี่ยวกับนักการเมืองจะสร้างความรู้สึกรู้สึกให้แก่ประชาชนว่า ควรจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองมากน้อยเพียงใด อย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มีฝรั่งบางคนเขียนถึงเมืองไทยว่า การเมืองไทยเป็นการเข้าร่วม ของ ผู้ไม่รู้ แต่ผู้รู้ไม่เข้าร่วม (Uninformed participants and information non-participants) นั่นคือคนรู้อะไรดี ๆ มักจะเสื่อมศรัทธาในระบบการเมือง และไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น ไม่ไปเลือกตั้ง แต่คนที่สนใจนั้นเพราะยังไม่รู้อะไรดีนัก จึงยังศรัทธาอยู่ เช่น ชาวนาที่ไปเลือกตั้งกันมาก เป็นต้น

2. สร้างความสนใจทางการเมือง ในสมัยก่อนนั้นคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจการเมืองนัก เพราะไม่ค่อยได้รู้ข่าวสารทางการเมือง ไม่เคยพบเห็นนักการเมืองหรือผู้บริหาร แต่ในปัจจุบันนี้ข่าวคราวของรัฐบาลมีให้สัมผัส รับรู้กันเป็นประจำ นักการเมืองจะเป็นข่าวให้เห็นทั้งในหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ วิทยุกระจายเสียง ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์ทางสื่อต่างๆ อยู่เป็นประจำ จึงมีส่วนทำให้คนในยุคนี้จะสนใจข่าวสารการเมืองเพิ่มมากขึ้น

3. สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง นอกเหนือจากการสร้างความสนใจแล้ว การสื่อสารยังถูกนำมาเอามาใช้สร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองได้อย่างมาก การเผยแพร่ประชาธิปไตยโดยสื่อบุคคลก็ดี โดยสื่อมวลชนก็ดี หรือการนำเสนอพระราชบัญญัติใหม่ที่ประชาชนต้องรับรู้และเข้าใจ เพื่อปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองดีสู่ประชาชนด้วยการสื่อสาร

4. สร้างบทบาททางการเมือง ความสนใจที่ก่อให้เกิดความรู้และทัศนคติ อันจะนำไปสู่การกำหนดบทบาททางการเมือง ประชาชนในปัจจุบันได้รู้ถึงบทบาท สิทธิ และหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นประชาชนดีขึ้น การเขียนจดหมายถึงสื่อมวลชนก็เป็นการแสดงบทบาททางการเมืองการได้รับข่าวสารทำให้เรารู้บทบาททางการเมือง และการแสดงบทบาททางการเมืองก็เป็นการส่งข่าวสารไปยังผู้บริหาร หรือรัฐบาลด้วยเช่นกัน

5. การสื่อสารเป็นการนำเอารัฐบาลเข้าไปอยู่ในบ้านของประชาชน นักรัฐศาสตร์จะมองว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ส่วนการสื่อสารทางด้าน

สื่อมวลชนนั้นจะมีบทบาทสำคัญลงมา การที่นักการเมืองได้พบปะพูดคุยกันกับประชาชนนั้น ย่อมดีกว่าการที่จะกระจายข่าวสารต่างๆ ออกไปทางสื่อมวลชน แต่ในกรณีที่การสื่อสารระหว่างบุคคลไม่สามารถกระจายไปได้อย่างทั่วถึง สื่อสารมวลชนจะเข้ามามีบทบาทที่สำคัญในการทำให้ประชาชนรู้จักพรรคการเมือง ผู้นำของรัฐบาลและผลงานของรัฐบาล โดยผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารที่รวดเร็ว และทันสมัยในปัจจุบัน

6. การสื่อสารมวลชนทำให้ความสนใจของประชาชนมีลักษณะความเป็นนานาชาติ (Cosmopolitan-Oriented) โดยในปัจจุบันนี้โทรทัศน์ การส่งข่าวผ่านดาวเทียมทำให้ความสนใจของประชาชนเปลี่ยนแปลงไป นอกจากการสนใจแต่เพียงสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเท่านั้น พวกเขายังสนใจสิ่งที่อยู่ไกลตัว มีความคิดที่เป็นสากลกันมากยิ่งขึ้น ทำให้รัฐบาลต้องตื่นตัวกับการสนองตอบความต้องการของประชาชนตามมาตรฐานนานาชาติที่ประชาชนมีโอกาสได้พบเห็น

7. การสื่อสารถูกนำมาใช้ในการรับรองสถานภาพก่อนที่จะเป็นนักการเมือง คนบางคนไม่เป็นที่รู้จักเลย แต่การที่สื่อมวลชนเขียนถึงเขาบ่อยๆ ในวงสนทนามีคนพูดถึงเขาบ่อยๆ คนที่ไม่มีความสำคัญก็มีความสำคัญขึ้น สถานภาพดังกล่าวเป็นอะไรก็จะได้รับการยอมรับขึ้น เพราะฉะนั้นในการเสนอนักการเมืองให้รับใช้ประชาชนนั้น พรรคการเมืองจะสร้างการยอมรับโดยการเสนอบุคคลดังกล่าวในสื่อมวลชนด้วยความถี่สูง ให้คนได้รู้จักคุณสมบัติและผลงานต่างๆ ของเขา แม้คนบางคนจะมีผลงานมากกว่าความสามารถสูงกว่า แต่ถ้าไม่ได้รับการเสนอในข่าวของสื่อมวลชน ไม่มีการกล่าวขวัญถึงคนก็ย่อมไม่ยอมรับสถานภาพ

นอกจากสื่อมวลชนจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างตัวบุคคลของนักการเมืองให้เป็นที่ยอมรับแล้ว รัฐบาลเองจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการนำเสนอข่าวของรัฐบาลไปสู่ประชาชนไม่ว่าจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาล หรือการนำเสนอนโยบายต่างๆ ออกมาหรือแม้กระทั่งการใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการรับฟังเสียงสะท้อนกลับจากประชาชนในประเด็นต่างๆ ขณะเดียวกันประชาชนเองก็ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนที่สำคัญ ประชาชนยังสามารถใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการนำเสนอข้อเรียกร้องต่างๆ ไปยังรัฐบาล หรือหน่วยงานราชการได้ด้วย

ในขณะเดียวกันการสื่อสารทางการเมืองจากในอดีต ถึงปัจจุบัน Lucian W. Pye ได้พิจารณาบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนาทางการเมือง โดยแบ่งสังคมออกเป็น 3 แบบดังต่อไปนี้

1. สังคมโบราณ (Traditional Society) คือ เป็นสังคมซึ่งระบบการเมืองยังไม่พัฒนา อาจเป็นระบบหัวหน้าเผ่า (Tribal Leader) หรือเจ้าผู้ครองนครหรือราชาธิปไตย หรือคณาธิปไตย ซึ่งคงรูปไม่แน่นอน ในสังคมเช่นนี้การสื่อสารทางการเมืองเป็นไปตามระดับสถานะทางการเมืองซึ่ง

กำหนดแน่นอนตายตัว การถ่ายทอดข่าวสารและความคิดเห็นไปในทางเดียว คือ จากเบื้องบน (ผู้ครองอำนาจในแผ่นดิน) ลงมาสู่ประชาชน ไม่มีการถ่ายทอดย้อนกลับจากประชาชนไปสู่ผู้กุมอำนาจ ในการปกครองในสังคมแบบนี้ การสื่อสารมวลชนยังไม่กำเนิดขึ้น เพราะมวลชน (Mass) ยังไม่มีสิทธิมีเสียงในทางการเมือง มวลชนมีหน้าที่เพียงรับฟังคำสั่งแถลงการณ์หรือคำชี้แจงจากรัฐบาลเท่านั้น

2. สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) ในสังคมเช่นนี้ อำนาจทางการเมืองกระจายออกไปสังคมประกอบด้วยกลุ่มชนซึ่งมุ่งปกป้องรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของตนเอง อำนาจทางการเมืองอาจเปลี่ยนแปลงได้โดยสันติ การสื่อสารทางการเมืองเป็นไปในลักษณะทิศทางที่สวนกัน คือ ข่าวสารและความคิดเห็นถูกถ่ายทอดจากผู้คุมอำนาจทางการเมืองมาสู่มวลชน และจากมวลชนย้อนกลับ (Feedback) ขึ้นไปสู่เบื้องบนอีกครั้งหนึ่ง ในสังคมเช่นนี้ การสื่อสารมวลชนเป็นสื่อสำคัญทางการเมืองเพราะเป็นสื่อถ่ายทอดข่าวสาร และเป็นตลาดเสรีของความคิดเห็น

3. สังคมซึ่งกำลังเปลี่ยนรูป (Transitional Society) เป็นสังคมซึ่งอยู่ในระดับระหว่างสังคมโบราณและสังคมสมัยใหม่ คือ สังคมที่กำลังพัฒนาจากสังคมโบราณแต่ยังไม่บรรลุถึงความสำเร็จที่จะเป็นสังคมสมัยใหม่อย่างแท้จริง ในสังคมชนิดนี้ อำนาจทางการเมืองยังไม่กระจายออกไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง แต่มวลชนเริ่มมีสิทธิมีเสียงในทางการเมือง (Political Participation) ในสังคมเช่นนี้ กลุ่มชนที่สำคัญ คือ ผู้นำสมัยใหม่ซึ่งอาจเป็นผู้ได้รับการศึกษาดิทรชนกในภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ผู้นำสมัยใหม่เหล่านี้เป็นพลังสำคัญในสังคมแบบนี้ เพราะเป็นผู้ผลักดันมวลชนรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น กลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา ในสังคมซึ่งกำลังเปลี่ยนรูป การสื่อสารมวลชนเริ่มฟักตัวเกิดขึ้นฉะนั้นการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนอาจไม่สมบูรณ์เช่นในสังคมสมัยใหม่ คือ ยังไม่มีการถ่ายทอดสวนทิศทางระหว่างผู้มีอำนาจกับมวลชนอย่างแท้จริง บทบาทของการสื่อสารมวลชนในสังคมเช่นนี้ มักจะเป็นไปในรูปที่ผู้นำจะเป็นผู้ชี้ทางให้ประชาชนเข้าใจในสภาพความเปลี่ยนแปลงทางสังคม สำหรับสื่อมวลชนนั้นมีภาระหน้าที่เป็นพิเศษ คือ เป็นผู้นำและเป็นผู้สอนให้เข้าใจในบทบาททางการเมืองของตน

ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

ได้มีนักวิชาการ ได้ให้นิยามของการสื่อสารทางการเมืองไว้ อย่างหลากหลาย และแตกต่างกันตามความคิดเห็นของแต่ละท่าน ดังนี้

Denton และ Woodward (2003) ได้ให้ความหมายของคำว่า การสื่อสารทางการเมือง คือ การสนทนา และเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างบริสุทธิ์ เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะ

(อย่างเช่นรายได้, ภาษีอากร), อำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ (อำนาจในทางตุลาการ, นิติบัญญัติ และบริหาร)และการให้ข้อมูลให้โทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจหน้าที่นั้น ๆ

Karl W. Deutsch (2003) ได้ชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารและการควบคุมว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของระบบการเมืองเป็นเสมือนเส้นประสาท (The Nerves of Government) ของระบบการเมือง ทั้งนี้เขาได้อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองว่า เป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งความเรียกร้องต้องการของประชาชน การตอบสนองของรัฐ อันนำไปสู่การตัดสินใจ อันเป็นผลจากการสื่อสารทางการเมืองในสังคมนั้น ระบบการเมืองจะสามารถดำรงคงอยู่ และมีบูรณภาพได้ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะ “ตอบสนอง” ต่อการเรียกร้องต้องการทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองเป็นตัวกลางหรือสื่อกลางระหว่างสมาชิกของระบบการเมือง กล่าวคือ เป็นช่องทางในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล ให้ประชาชนได้รับรู้ ในขณะเดียวกันก็จะเป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้อง และความต้องการของประชาชนไปให้รัฐบาลได้รับรู้เช่นกัน

Harold D.Lasswell (1978) อธิบายถึงการสื่อสารทางการเมืองว่าเป็นการตอบคำถามที่ว่าใคร, พูดอะไร, ด้วยช่องทางใด, ถึงใคร และมีผลกระทบใดบ้าง

Chaffee กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมืองว่า มีลักษณะเป็นระบบของการแพร่ข่าวสารทางการเมืองไปยังสมาชิกของระบบราชการเมือง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นแบบแผนหรือกระบวนการเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่างๆ ในระบบการเมือง โดยข่าวสารทางการเมืองนั้น Chaffee หมายความว่า ความรู้ (Knowledge) ของสมาชิกในระบบการเมือง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ (Any Change) ในสถานะของระบบ ในแง่ของการใช้อำนาจหน้าที่หรืออำนาจรัฐ (the Authoritative) แบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม (Allocation of Value)

พฤษทิสาณ ชุมพล (2540) กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมือง คือ กระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทรรศนะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆในทางการเมืองระหว่างบุคคล การสื่อสารทางการเมืองจึงนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมการเมืองนั้น

จากความหมาย และความสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อการเมืองที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เราอาจสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสาร หรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ระหว่างรัฐบาล ประชาชน รวมถึงกลุ่มต่างๆ ในสังคม การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบบการเมือง หากพิจารณาตาม

แนวทางทฤษฎีระบบจะพบว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) และปัจจัยส่งออก (Output) ของระบบการเมือง กล่าวคือ ประชาชนสามารถส่งผ่านข้อเรียกร้อง รวมถึงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาล นโยบายหรือผลงานของรัฐบาล ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ผู้แทนของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชน ไปสู่รัฐบาล ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลเองสามารถนำเสนอนโยบาย ข่าวดูสารจากทางรัฐบาลไปสู่ประชาชนโดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่ สำหรับประเทศที่ปกครองในระบอบเผด็จการ รัฐบาลอาจใช้การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าว หรือโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นและยอมรับในรัฐบาล จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบใด การสื่อสารทางการเมืองก็มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาระบบการเมืองทั้งสิ้น สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมืองแบบสองทางเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่าระบบการเมืองนั้นมีผลต่อลักษณะ และรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง กล่าวคือ ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น รัฐบาล ประชาชน พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในสังคมจะมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เรียกร้อง แสวงหาข้อมูล ข่าวดูสาร และการสื่อสารทางการเมือง ภายใต้บรรยากาศเช่นนี้ทำให้รูปแบบการสื่อสารทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองแบบสองทาง(Two-ways Flow) ที่ประชาชนสามารถส่งผ่านความคิดเห็น ข้อเรียกร้อง หรือข้อมูลข่าวสารกลับไปยังรัฐบาลได้ และเป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในแนวดิ่งผสมกับแนวนอน ขณะที่ระบบการเมืองแบบเผด็จการนั้น ประชาชนจะมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการสื่อสารทางการเมืองที่จำกัด โดยรัฐบาลจะเป็นผู้ควบคุมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชน ย่อมส่งผลให้รูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองที่พบนั้นเป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองแบบทางเดียว (One-way Flow) คือ รัฐบาลจะเป็นผู้ส่งข่าวสารให้ประชาชนแต่เพียงฝ่ายเดียว และเป็นการไหลของข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในแนวดิ่ง หรือแนวดิ่ง คือ รัฐบาลจะเป็นผู้ส่งข่าวสารลงมาให้ประชาชนเพียงฝ่ายเดียว

แบบจำลองและองค์ประกอบการสื่อสารทางการเมือง

แบบจำลอง (Model) คือสิ่งที่มนุษย์คิดและเขียนขึ้น โดยความคิดนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจ ความสนใจและความชำนาญของแต่ละคน สำหรับแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองได้มีนักคิดเกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองหลายท่าน ได้เสนอแบบจำลองการสื่อสาร

ทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ กัน อาทิเช่น John W.Ellsworth, Harold D.Lasswell, Karl W.Deutsch, Norman Nie เป็นต้น แนนอนว่าไม่มีแบบจำลองใดที่สมบูรณ์ที่สุด และไม่มีแบบจำลองใดที่ถูกหรือผิดโดยสิ้นเชิง ความสำคัญของแบบจำลองอยู่ที่แบบจำลองนั้นสามารถนำไปใช้ได้มากน้อยแค่ไหน แบบจำลองที่จะนำเสนอในที่นี้จะสะท้อนความรู้ ความเข้าใจและความสนใจของผู้สร้าง ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองของ Gurevitch & Blumler (1977) จากแบบจำลองการสื่อสารทางการเมืองข้างต้นสามารถอธิบายได้ดังนี้

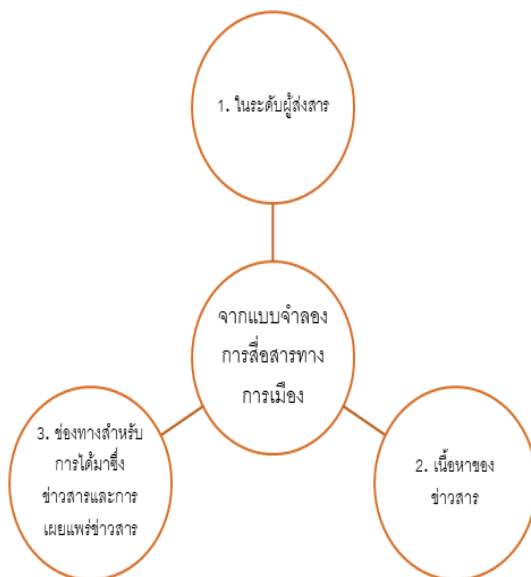
1. ในระดับผู้ส่งสาร จะประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 2 กลุ่มใหญ่ๆ กลุ่มแรกคือ แหล่งข่าวซึ่งอาจจะเป็นรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐ พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันฝ่ายประชาชน ฯลฯ และอีกกลุ่มหนึ่งคือ สื่อมวลชน ในบางกรณี สื่อมวลชนอาจจะทำหน้าที่เป็นเพียงช่องทางนำเสนอข่าวสารข้อมูลที่แหล่งข่าวส่งมาให้ แต่ในหลายกรณีสื่อมวลชนเองก็สามารถจะแสดงบทบาทเป็นผู้ส่งข่าวสารทางการเมืองได้ เช่น ในรูปแบบของบทวิเคราะห์ทางการเมือง การตั้งฉายาการเมือง เป็นต้น

2. เนื้อหาของข่าวสาร จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ในความหมายของการจัดสรร การต่อสู้ แย่งชิง ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของเนื้อหาทางการเมืองก็คือ เป็นเรื่องราวที่อยู่ในปริมนทลของสาธารณะ (Public Affairs) เช่น เรื่องการเลือกตั้ง การแก้ไขกฎหมาย การทำงานของหน่วยงานของรัฐ ฯลฯ ตัวบุคคลที่อยู่ในข่าวสารจึงเป็นบุคคลสาธารณะ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็เป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม

3. ช่องทางสำหรับการได้มาซึ่งข่าวสารและการเผยแพร่ข่าวสารนั้น มีทั้งรูปแบบที่เป็นแบบฉบับ เป็นทางการ เช่น พรรคการเมืองเปิดแถลงข่าว นายกรัฐมนตรีให้สัมภาษณ์ ฯลฯ รวมทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถควบคุมช่องทางได้มากขึ้น เช่น การเจาะข่าวด้วยการค้นคว้าเอกสาร หรือเลือกสัมภาษณ์ข้าราชการชั้นผู้น้อยที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับเหตุการณ์ เป็นต้น

คุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองก็คือ เป้าหมายของการส่งข่าวสาร ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การเมือง เป็นเรื่องของการใช้อำนาจมาจัดการกับสถานะที่เป็นอยู่ให้เป็นไปตามเจตจำนงของผู้กระทำการ ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองย่อมเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) ด้วยคุณลักษณะดังกล่าว ทำให้ภาพลักษณ์ของการสื่อสารทางการเมืองในสายตาของประชาชนทั่วไปมักมีลักษณะเป็น การสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อการครอบงำ (Manipulative Purpose) ซึ่งดูติดลบยิ่งไปกว่าการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวเสียอีก และอาจมาจากคุณลักษณะดังกล่าวนี้เองทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งมีปฏิกิริยาตอบโต้กับการสื่อสารทางการเมืองอยู่ 2 แบบ แบบแรกคือ กลัวและหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสาร (เช่นกลุ่มผู้หญิงที่ไม่อยากยุ่งกับการเมือง เพราะเป็นเรื่องโหดร้าย สกปรก) อีกแบบหนึ่งคือทำให้คนเบื่อ และเลิก

ติดตามข่าวสารทางการเมือง ปฏิบัติทั้งสองแบบนี้จำเป็นว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีเงื่อนไขแบบแรก คือ ประชาชนต้องตัดสินใจเองและปกครองตัวเองด้วยการติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างเพียงพอ

การสื่อสารทางการเมืองผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต

การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Interconnected-Network) นั้น หมายถึง เครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงคอมพิวเตอร์นับล้านๆ เครื่องทั่วโลกเข้าด้วยกัน โดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นอุปกรณ์ปลายทางในการรับส่งข้อมูลข่าวสารภายใต้มาตรฐานการรับส่งข้อมูลเหมือนกัน (Protocol) ซึ่งคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้อินเทอร์เน็ตเหนือกว่าการสื่อสารข้อมูลในยุคก่อนๆ คือ ความสามารถในการรับส่งข้อมูลได้หลายประเภทไม่ว่าจะเป็นในรูปของตัวอักษร ภาพกราฟฟิก รวมทั้งเสียงและภาพเคลื่อนไหว ซึ่งสิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่า สื่อประสม (Multimedia) และยังมีคุณสมบัติพิเศษอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การแสดงข้อมูลในลักษณะที่มีคำบางคำ หรือหลายคำในเอกสารที่เชื่อมโยง (Link) ไปยังเอกสาร หรือไฟล์อื่นได้ ทั้งหมดนี้รวมอยู่ในซอฟต์แวร์ที่เรียกว่า world wide web หรือที่เรียกกันสั้นๆว่า “เดอะเว็บ”

ในโลกปัจจุบันซึ่งเป็นโลกที่อยู่ภายใต้อำนาจอันยิ่งใหญ่ของรัฐบาลและโยงโยของธุรกิจขนาดใหญ่ อินเทอร์เน็ตเป็นเพียงสื่อเดียวในขณะนี้ที่ทำให้บุคคลธรรมดาสามารถแสดงออกได้อย่าง

มีเสรีภาพ โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากบุคคล หรือองค์กรใดๆ ก่อน หรือต้องใช้ทุนอย่างมหาศาล เหมือนสื่อโทรทัศน์ผู้ที่เชื่อมต่อคอมพิวเตอร์ของตนเองเข้ากับระบบอินเทอร์เน็ตก็สามารถส่งสารใดๆ ออก หรือรับสารใดๆ เข้าได้อย่างอิสระ ดังนั้นการมีอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นจึงเป็นเสมือนกับการทำลายศักยภาพของชนชั้นนำในการที่จะควบคุมการไหลของข่าวสารไปสู่ประชาชนหรืออาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารยุคใหม่ เช่น การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้นอาจเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยและเสรีภาพที่มากกว่าเดิม กล่าวคือ ประชาชนสามารถที่จะนั่งอยู่ที่บ้านแล้วส่งความคิดเห็นผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไปยังรัฐบาล หรือผู้แทนราษฎรของพวกเขา เพื่อที่จะบอกว่าพวกเขารู้สึกอย่างไรกับการทำงานของบุคคลเหล่านั้น ประชาธิปไตยสำหรับประชาชนก็จะมีค่ามากกว่าการเข้าไปหย่อนบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แล้วก็ปล่อยให้ผู้ที่เราเลือกเข้าไปเป็นผู้แทนราษฎรทำอะไรกับประเทศของเราก็ได้ จนกระทั่งครบ 4 ปีจึงมีการเลือกตั้งใหม่

นอกจากนี้แล้วอินเทอร์เน็ตยังเป็นสื่อชนิดแรกที่ทำให้หลักการประชาธิปไตยในเรื่องเสรีภาพในการพูด และการปกครองตนเองของประชาชนมีบทบาทมากขึ้น และมันยังอาจเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่มพลังทางสังคมกันได้ง่ายขึ้นอีกด้วย เนื่องจากในการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนั้น บุคคลสามารถที่จะมีการติดต่อสื่อสารกันได้ตลอดเวลา ทำให้เกิดสภาพที่ไม่คำนึงถึงสถานที่ทางกายภาพ และไม่คำนึงถึงเวลาขึ้น คนที่มีความเห็นคล้ายกัน หรือมีความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันก็จะไปเกาะกลุ่มกันเกิดเป็นกลุ่มของชุมชนเทียม ตัวอย่าง กลุ่มผู้ที่มีความสนใจในเรื่องของการเมืองก็จะใช้ USENEWS GROUP หรือใช้กระดานข่าว (Web Board) ที่มีหัวข้อเกี่ยวข้องกับการเมืองในเว็บไซต์แห่งใดแห่งหนึ่งเข้าไปพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมด้วยกันตามเวลาที่ต้องการจนเกิดจิตสำนึกความเป็นชุมชนเดียวกันทั้ง ๆ ที่สังกัดอยู่ในสังคมที่ต่างกัน เช่น อยู่คนละประเทศ คนละเมือง เป็นต้น

บทสรุป

การสื่อสารทางการเมือง คือ การแลกเปลี่ยน อภิปราย ถ่ายทอดข่าวสารทางการเมืองต่างๆ ระหว่างสมาชิกในสังคมการเมือง ทำให้สมาชิกต่างๆ นี้ยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมืองนั้นๆ ด้วย ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองในแต่ละสังคมการเมืองนั้นจะเป็นเช่นไร ย่อมขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองของแต่ละสังคมนั้นด้วย หากเป็นสังคมประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมือง ย่อมมีอิสระ และหลากหลายรูปแบบ การสื่อสารทางการเมือง เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง โดยที่ระบบการเมือง หรือรัฐบาลจะได้หาช่องทางให้

ประชาชนได้รับทราบนโยบาย และกิจกรรมของรัฐบาลกับการที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบาย และกิจกรรมต่างๆ อันมีผลกระทบกับต่อประชาชน โดยที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป หรือมากกว่านั้น เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง

เอกสารอ้างอิง

- เสรี วงษ์มณฑา, (2537), *การประยุกต์ทฤษฎีในการสื่อสาร หลักและทฤษฎีการสื่อสาร* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Almond และ Powell, อังใน เจตนศักดิ์ แสงสิงแก้ว, (2524), “ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม การสื่อสารกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้น เขต มินบุรี กรุงเทพมหานคร”, บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Chaffee, อังใน บุญศิริกา เจียงเพ็ชร, (2540), “พฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อ พฤษิตสาม ชุมพล, ระบบการเมือง: ความรู้เบื้องต้น (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Denton และ Woodward, อังใน Brian Mcnair, *An Introduction to Political Communication* (London: Routledge, 2003), p. 3.
- Harold D. Lasswell, íeÒŠã Dan Nimmo, *Political Communication and Public Opinion in America* (California : Goodyear Publishing Company, 1978), p. 10.
- John V. Pavlik, “Social and Cultural Consequences”, *New Media and The Information Superhighway* (Massachusetts: A Simon & Schuster Company, 1996), p. 317.
- Karl W. Deutsch อังใน อาคม สุวรรณกันทา, (2542), “การรายงานข่าวสารสืบสวนทางการเมืองใน หนังสือพิมพ์ไทยและผลกระทบต่อการรับรู้ของสังคม”, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Lucian W. Pye, (2531) อังใน วัฒนา พุทธางกูรานนท์, *สื่อสารมวลชนกับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.